

Universitätsbibliothek Wuppertal

Avctores Latinae Lingvae In Vnvm redacti corpvs

Godefroy, Denis

[Genevae], 1585

Liber II

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-85](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-85)

ISIDORI HISPAN-
LENSIS EPISCOPI, ORI-
GINVM SIVE ETYMOLOGIARVM

LIBER II.

CAPITA SECVNDI LIBRI.

1	De Rhetorica cuiusque nomine.	11	De sententia.
2	De inuentoribus Rhetorice.	12	De Catafeneu & Anafeneu.
3	De nomine oratoris & partibus Rhetorice.	13	De prosopopeia.
4	De tribus generibus causarum.	14	De Ethopoeia.
5	De gemino statu causarum.	15	De generibus questionum.
6	De tripertita controuersia.	16	De locutione.
7	De quatuor partibus orationis.	17	De trimodo genere dicendi.
7	De quinque modis causarum.	18	De colo, & commate, & periaidie.
9	De syllogismis Rhetoricis.	19	De vitis litterarum, & verborum & sententiarum cauendis.
10	De Lege.	10	20 De iuncturis verborum.
			21 De figuris verborum & sententiarum.

DE RHETORICA.

Caput I.

RHETORICA est bene dicendi scientia, in ciuilibus questionibus, ad persuadendum iusta & bona in reu personarumque negotio, & causa. ¶ Dicta autem Rhetorica Græca appellatio ne dicitur à *ῥητορικός*, id est, à copia locutionis. ¶ Coniuncta est autem Grammaticæ arti Rhetorica. In Grammatica enim scientiam recte loquendi discimus. In Rhetorica verò percipimus qualiter ea quæ didicimus proferamus.

De inuentoribus Rhetoricæ artis.

CAP. II.

HÆC autem disciplina à Græcis inuenta est à Gorgia, Aristotele, Hermagora: & translata in Latinum à Tullio videlicet & Ticiano, & Quintiliano, sed ita copiose, ita variè, vel pro sciètia, vel pro loquacitate verborum, ut eam lectori admirari in promptu sit, comprehendere impossibile. Nam membranis retentis, quasi accrescit memoriæ series dictio-

nis: ac mox repositis recordatio omnis elabatur. Huius disciplinæ perfecta cognitio oratorem facit.

20 De nomine oratoris & partibus Rhetoricæ.

CAP. III.

ORATOR est igitur vir bonus dicendi peritus. ¶ Vir bonus consistit natura, moribus, vita, artibus. ¶ Dicendi peritus consistit artificiosa eloquentia, quæ constat partibus quinque, Inuentione, Dispositione, Elocutione, Memoria, Pronunciatione, & fine officij, quod est aliquid persuadere. Ipsa autem peritia dicendi in tribus rebus consistit, natura, doctrina, vsu. *Natura*, ingenio: *doctrina*, scientia: *usus*, assiduitate. Hæc sunt enim quæ non solum in oratore, sed in vnoquoque homine artifice spectantur, ut aliquid efficiat.

De tribus generibus causarum.

CAP. IV.

GENERA causarum tria sunt, deliberatiuum, demonstratiuum, iudiciale. *Deliberatiuum* genus est, in quo de quibuslibet utilitatibus vitæ: quod aut debeat aut non debeat fieri tractatur. *Demonstratiuum*, in quo laudabilis persona aut reprehensibilis ostenditur. *Iudiciale*,

in quo de ipsius personæ facti: aut pœnæ aut præmij sententia datur. ¶ *Dictum autem iudiciale*, eò quòd iudicet hominem, & sententia sua ostendat, vtrum laudabilis præmio dignus sit, aut certè reus condemnari, liberari, ve supplicio debeat. ¶ *Deliberatiuum* genus vocatur, eò quòd de vnaquaque re in eo deliberatur. Huius generis duplex est, suasio & dissuasio, id est, de expectando & fugiendo, id est, de faciendo & non faciendo. Suasoria autem in tribus locis diuiditur, honesto, vtili, & possibili. Hæc differt aliquid à deliberatiua: quia *suasoria* eget altera persona, *deliberatiua* interdum & apud se agit. In suasoria autem duæ sunt, quæ plus valent, spes & metus. ¶ *Demonstratiuum* dictum quòd vnamquamque re aut laudando aut vituperando demonstrat. quod genus duas habet species, laudem & vituperationem. *Laudis ordo tribus temporibus* distinguitur, ante ipsum, in ipsum, post ipsum. *Ante ipsum*: vt, quæ tam læta tulerunt Secula. *In ipsum*: vt, O sola infandos Troiæ misera labores, *Post ipsum*: vt, In freta dum fluiuij curreret, dum montibus vmbrae Lustrabūt, conuexa polus dum sydera pascet: Semper honos nomēque tuum laudescq; manebūt. Pari ordine è contrario & in vituperatione hominis hæc forma seruanda est, an hominē, in hominem, post hominem. ¶ *Locus communis*, locus rhetoricus nullus est alius, nisi argumenti sedes. Hæc verò communitas ad inquisitionem pertinet: vt nunquam manducaui commune, etiam immundum. Locus communis ad demonstratiuum vituperationis genus pertinet. Quod tamen ab eo in aliquo differt. Nā vituperatio quæ contraria est laudi, specialiter ad certam facientis personam adhibetur. Communis verò locus generaliter in facti crimine præponitur. Vnde & communis locus dicitur: quia absente persona nō tantum in hominem, quantum in ipsum crimen exponitur. Omne enim vitium non in vno tantum, sed etiam commune in plurimis inuenitur.

De gemino statu causarum.

CAP. V.

Status causarum, apud Rhetores dicitur ea res, in qua causa consistit, id est, constitutio. Græci enim statum à contentione *ισαον* dicunt. Latini autem non solum à pugna per quam expugnent propositionem aduersarij, sed quòd in eo pars vtraque consistat. Fit autem ex intentione & depulsiōne. ¶ Status autem causarum duo sunt, *rationalis* & *legalis*. De rationali oriuntur coniectura, finis, qualitas, translatio. De fine, iudicialis & negocialis. De iudiciali absolutiua & assumptiua. De assumptiua, concessio, remotio criminis, rela-

tiō criminis, compensatio. De concessione, purgatio & deprecatio. *Coniecturalis status* est cum factum quod alij obiicitur, ab alio pernegatur. *Diffinitiuus status* est, cum id quod obiicitur, non hoc esse contenditur, sed quid illud sit adhibitis diffinitionibus approbatur. *Qualitas* est dum qualis sit res quaritur: & quia de vi & genere negotij controuersia agitur, constitutio generalis appellatur. *Translatio* est, cum caula pendet ab eo: quod aut non is agere videtur quem oportet, aut non apud quos, quo tempore, qua lege, quo crimine, qua pœna oporteat. Translatiua constitutio est: quòd actio translationis & commutationis indigere videtur. ¶ *Iudicialis* est, in qua æqui & recti natura & præmij aut pœnæ ratio quaritur. *Negocialis* est in qua quid iuris ex ciuili more & æquitate sit consideratur. ¶ *Assumptiua* est, quæ ipsa ex se nihil dat firmi ad reculationem, foris autem aliquid defensionis affumit. *Concessio* est, cum reus omnis non id quod factum est defendit, sed vt ignoscatur postulat. quod nos ad pœnitentes probauimus pertinere. *Remotio criminis* est, cum id crimen quod inferitur ab se & ab sua culpa, vi & potestate in alium reus dimouere conatur. *Relatio criminis* est: cum ideo iure factum dicitur, quòd aliquis ante iniuria lacessitus sit. *Comparatio* est, cum aliud aliquid alterius factum honestum aut vtile contenditur, quod vt fieret illud quod arguitur, dicitur esse commissum. ¶ *Purgatio* est, cum factum quidem conceditur, sed culpa remouetur. Hæc partes habet tres, imprudentiam, casum, necessitatem. *Deprecatio* est, cum & peccasse se, & consultu peccasse reus constitetur, & tamen vt ignoscatur postulat: quod genus petrarò potest accidere. ¶ *Itē* ex legali statu hæc oriuntur, id est, scriptum & voluntas, leges contrariæ, ambiguitas, collectio siue ratiocinatio & diffinitio legalis. *Scriptum & voluntas* est, quando verba ipsa videntur cum sententia scriptoris dissidere. *Legis contraria status* est: quando inter se duæ leges aut plures discrepare videntur. *Ambiguitas* est, cum id quod scriptum est, duas aut plures res significare videtur. *Collectio vel ratiocinatio* est: quando ex eo quod scriptum est, aliud quoque quod non scriptum est, inuenitur. *Diffinitio legalis* est, cum vis verbi quasi in diffinitiuâ constitutione in qua posita sit queritur. ¶ Status ergo tam rationales quàm legales à quibusdā certius xvij. connumerati sunt. cæterum secundum rhetoricos libros Tullij xix. reperiuntur propterea, quia translationem inter rationales principaliter affixit status. Inde se ipse etiam Cicero reprehendens, translationem legalibus statibus applicauit.

De triper-

De tripertita controuersia. CAP. LXI.

Tripertita controuersia, iuxta Ciceronē aut simplex est, aut iuncta. Et si iuncta est, considerandum est, vtrum ex pluribus quæstionibus iuncta sit, an ex aliqua comparatione. *Controuersia simplex* est, quæ absolutam continet vnam quæstionem hoc modo: Corinthiis bellum indicimus, an non? *Iuncta* est ex pluribus quæstionibus, in qua plura quæ-
10 runtur hoc pacto: Vtrum Carthago diruatur, aut Carthaginensibus reddatur, an eò colonia deducatur? *Ex comparatione*, in qua per cōtentionem vtrum potius, aut quid potissimū quæritur, ad hunc modum: Vtrum exercitus in Macedoniam contra Philippum mittatur, quis sociis sit auxilio, an teneatur in Italia, vt quam maximæ contra Hannibalem posita copia sint.

De quatuor partibus orationis.
CAP. VII.

Partes orationis in Rhetorica arte quatuor sunt, Exordium, Narratio, Argumentatio, Cōclusio. *Harum prima* auditoris animum prouocat *secunda* res gestas explicat. *tertia* fidem assertionibus facit. *quarta* finem totius orationis complectitur. *Inchoandum* est itaque taliter, vt beneuolum, docilem vel attea-
20 tum auditorem faciamus, *beneuolum*, precando; *docilem* instruendo; *attentum* excitando. *Narrandum* est ita, vt breuiter atque aperte loquamur. *Argumentandum* ita, vt primum nostra firmemus, dehinc aduersa constringamus. *Concludendum* est ita, vt concitemus animum audientis implere quæ dicimus.

De quinque modis causarum.
CAP. VIII.

Species causarum sunt quinque, id est, honestum, admirabile, humile, anceps, obscurū. *Honestum* causæ genus est, cui statim sine oratione nostra fauet animus auditoris. *Admirabile* est, quod attentus sit animus eorum qui audituri sunt. *Humile* est, quod negligitur ab auditore, & non magnopere attenden-
30 dum videtur. *Anceps* est, in quo aut iudicatio dubia est, aut causæ honestatis & turpitudinis particeps, vt & beneuolentiam pariat & offensam. *Obscurum* est, in quo aut tardi auditores sunt, aut difficilioribus ad cognoscendum negocius causæ cernitur implicata.

De syllogismis. CAP. IX.

Syllogismus Græcè, Latine argumentatio appellatur. *Argumentatio* autem dicta est,

quasi argutè mentis oratio, qua inuentum probabile exequimur. *Syllogismus* igitur est propositionis & assumptionis, confirmationis & extrema conclusio: aut ex ambigentis incerto, aut ex fiducia comprobatis. *Cōstat* enim tribus partibus, propositione, assumptione, cōclusionione. *Propositio*, vtputa, quod bonum est, turpem vsum habere non potest. *Consentit* audiens, assumpsit ille: Pecunia turpem vsum habet. *Concluditur*, Ergo pecunia non est bonum. *Syllogismus* autem non solum rhetores, sed maxime Dialectici vtuntur, licet Apostolus saepe proponat, assumat, confirmet, atque concludat: quæ, vt diximus, propriæ artis Dialecticæ atque Rhetoricæ sunt. *Syllogismorum* apud rhetores principaliter genera duo sunt, *Inductio* & *ratiocinatio*. *Inductionis* membra tria sunt, prima
20 *propositio*: secunda *illatio*, quæ & assumptio dicitur: tertia *conclusio*. *Inductio* est, quæ rebus non dubiis captat assensionem eius cum quo instituta est: siue inter Philosophos, siue inter Rhetores, siue inter sermocinantes. *Propositio inductionis* est, quæ similitudines concedendæ rei necessariò vnius inducit aut plurimorum. *Illatio inductionis* est: quæ & assumptio dicitur, quæ rem de qua contenditur, & cuius causæ similitudines habitæ sunt, introducit. *Conclusio inductionis* est, quæ aut concessionem illationis confirmat: aut quid ex ea conficiatur declarat. *Ratiocinatio* est oratio, qua id, de quo quæstio, comprobatur. *Ratiocinationis* duo sunt modi. Primus *enthimema*, qui est imperfectus syllogismus atque rhetoricus. Secundus *Epichirima*, qui est in Rhetoricis latior syllogismus. *Enthimema* igitur Latine interpretatur mentis conceptio, quam imperfectum syllogismum solent Artigraphi nuncupare. Nam in duabus partibus eius argumenti forma consistit, quando eo quo ad fidem pertinet faciendam vtitur syllogismorum lege præterita, vt est illud: Si tempestas vitanda est, non igitur nauigandū. Ex sola enim propositione constat esse perfectum: vnde magis Rhetoribus quàm Dialecticis cōuenire iudicatum est. *Enthimematis* membra sunt quinque, primum conuincibile: secundum ostentabile: tertium sententiale: quartum exemplabile: quintum collectiuum. *Conuincibile* est, quod euidenti ratione cōuincit, sicut fecit Cicero pro Milone: Eius igitur mortis sedetis vltiores, cuius vitam si putaretis per vos restitui posse, nolletis. *Ostentabile* est, quod certa rei demonstratione constringit: sicut Cicero in Catilina: Hic tamen viuit, imò viuit, & iam in senatum venit. *Sententiale* est, quod sententia generalis adiicit: vt apud Terentiū, Obsequium amicos, veritas odium parit. *Exemplabile* est, quod alicuius exempli compa-

ratione euentum similem cominatur: sicut Cicero in Philippic. Te miror Antoni, quorum exempla imitaris, eorum exitus non permittere. *Collectivum* est, cum in vnum quæ argumenta sunt, colliguntur, sicut ait Cicero pro Milone: Quem igitur cum gratia noluit, hunc voluit cum aliquorum querela. Quem iure, quem loco, quem tempore non est ausus: hunc iniuria, alieno tempore, cum piaculo capitis non dubitavit occidere. Præterea secundum Victorinum *enthimematis* est altera *diffinitio ex sola propositione*, sicut iam dictum est: quæ ita constat: Si tempesta vitanda est, non est navigatio requirenda. *Ex sola assumptione*, vt est illud: Si inimicus est, occidit, inimicus autem est. Et quia illi deest conclusio, enthimema vocatur. Sequitur *epichirema*, descendens de ratiocinatione latior & excrucior rhetoricis syllogismis, latitudine distans & productione sermonis à Dialecticis syllogismis propter quod rhetoribus datur. Hic autem constat modis tribus. primus modus tripertitus est. secundus quadripertitus: tertius quinque partitus. *Tripertitus epichirema* est syllogismus est, qui constat membris tribus: id est, propositione, assumptione, conclusione. *Quadripertitus* est: qui constat ex membris quatuor: prima propositione: secunda assumptione, & vna propositionis siue assumptionis coniunctione: tertia probatione & conclusione. *Quinque partitus* est, qui constat ex membris quinque, id est: prima propositione: secunda eius probatione: tertia assumptione: quarta eius probatione: quinta conclusione. Hunc Cicero ita facit in arte Rhetorica: Si deliberatio & demonstratio genera sunt causarum, non possunt rectè partes alicuius generis causæ putari. eadem enim res alij genus. aliis pars esse potest. Idem genus & pars non potest. cætera quousque syllogismi huius membra clauduntur.

De Lege. CAP. X.

Lex est constitutio populæ, quam maiores natu cum plebibus sanxerunt. Nam quid Rex aut Imperator edicit, Constitutio vel Edictum vocatur. *Institutio æquitatis* duplex est, nunc in legibus, nunc in moribus. Inter legem autem & mores hoc interest, quod lex scripta est: mos verò est veritate probata consuetudo: siue lex non scripta: Nam lex à legendo vocata, quia scripta est. Mos autem longa consuetudo est, de moribus tracta tantandè. *Consuetudo* autem ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur cum deficit lex, nec scriptura aut ratione consistat: quando & legem ratio commendat. Porro si ratione lex consistat, lex erit omne iam quod

ratione constiterit, duntaxat quod religioni congruat, quod disciplina conueniat, quod saluti proficiat. Vocata autem *consuetudo* quia est in communi vsu. Omnis autem lex aut *permittit* aliquid, vt est illud, Vir fortis petat præmium: aut *vetat*, vt Sacrarum virginum nuptias nulli petere liceat: aut *pmittit*, vt, Qui eadem fecerit, capere plectatur. Factæ sunt autem leges, vt earum metu humana coerceatur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia: & in ipsis improbis formidato supplicio refrænetur nocendi facultas. Legis enim præmio aut pœna vita moderatur humana. Erit autem lex honesta, iusta, possibilis, secundum naturam, secundum consuetudinem patriæ, loco temporisque conueniens, necessaria, vtilis, manifestaque, ne aliquid per obscuritatem captionem contineat, nullo priuato commodo, sed pro communi ciuium vtilitate conscripta.

De sententia & Chria.

CAP. XI.

Sententia est dictum impersonale, vt, Obsequium amicos, veritas odium parit. Hinc si persona fuerat adiecta, id est, iudiciû, *chria* erit: ita offendit Achilles Agamemnonem vera dicendo: Metrophanes promeruit gratiam Mithridatis obsequendo. Nam inter *chrian* & *sententiam* hoc interest, quod *sententia* sine persona profertur, *chria* sine persona nunquam dicitur. Vnde si sententiæ persona adiciatur, fit *chria*: si detrahatur, fit *sententia*.

De Catafene & Anafene.

CAP. XII.

Catafene est confirmatio propositæ rei. *Anafene* autem contraria superiori est. Reuincit enim non fuisse aut non esse quod natum, aut factum, aut dictum esse proponitur: vt si quis Chimeram neget fuisse: aut fuisse confirmet. Inter has & *thesin* hoc interest, quod *thesis* quamuis & ipsa habeat disputationem in vtramque partem scilicet negandi & confirmandi, tamen incertæ rei quasi quædam deliberatio vel coarctatio est. *Catafene* autem & *anafene* in his rebus quæ verisimiles non sunt, sed pro veris ponuntur, plerumque versantur. *Anafene* prima diuisio est, *inconueniens* & *mendacium*. *Inconuenientis species* sunt, quod inhonestum est, & quod inutile. Item inhonestum tractatur, aut in dictis, aut in factis. In dictis, vt si quis indecora & non respondètia auctoritati dixisse dicatur, velut si aliquis infamem Catonem illum Censorium, iuuentem illam ad nequitiam & luxuriam coarctatum. In factis, vt si quis

si quis abhorrens aliquid à sanctimonia & nomine suo fecisse dicatur, vt est fabula de adulterio Martis & Venæris. *Mendacium* autem tres habet species: *incredibile*, quod factum non esse credatur: vt adolescentem qui de Siculo litore ingredientiæ Africam classes videret. *Impossibile* est, vt Clodius insidias Miloni fecerit, & idem occisus sit à Milone. *Contrarium* est; Nam si insidias fecit, occidit. Qui occisus est, non fecit insidias. Hæc distributio in contrarium, vt Clodius insidias fecit Miloni, & occidit. Confirmatio est. Reformata catastrophe proderit. Oportebit tamen principia sic ordinare, vt aut credendum esse veterum auctoritati, aut fabulis fidem non habendam esse dicamus. Et id postremum in anafecue requiramus, ne quid aliud significare voluerint, qui ista fixerunt: vt, Scillam non marinam, sed maritimam forminam: nec succinctam canibus, sed rapacem aliquam & inhospitalem venientibus extitisse.

De prosopopæia. CAP. XIII.

Prosopopæia, est cum in animalium rerum & persona & sermo fingitur: sicut Cicero in Catilina: Etenim si mecum patria mea, quæ mihi vita mea multo est charior loqueretur, dicens, &c. Sic & montes, & flumina vel arbores loquentes inducimus, personam imponentes rei, quæ non habet naturam loquendi: quod & tragædis vsitatum est, & in orationibus frequentissimè inuenitur.

De Ethopæia. CAP. XIII.

Ethopæiam verò illam vocamus, in qua hominis personam fingimus, pro exprimendis affectibus ætatis, studij, fortunæ, lætitiæ, sexus, meroris, audaciæ. Nam cum pirata persona suscipitur, audax, abrupta, temeraria erit oratio: cum sceminæ sermo simulatur, sexui conuenire debet oratio: iam verò adolescentis improuida: & senis, debilis: & militis fortis: & imperatoris, grauis: & parastri suasibilis: & rustici, inculta: & philosophi perornata, diuersa oratio dicenda est. Aliter enim loquitur gaudio affectus, aliter vulneratus. In quo genere dictionis illa sunt maximè cogitanda, quis loquatur, & apud quem, & de quo, & vbi, & quo tempore: quid egerit, quid acturus sit, aut quid pati possit, si hæc consulta neglexerit.

De generibus questionum. CAP. XV.

Genera questionum duo sunt: quorum vnum est finitum, alterum infinitum. *Finitum* hypothesis Græcè, Latine causa dicitur, vbi cum certa persona controuersa est.

Infinitum quod Græcè thesis, Latine propositum nominatur. hoc personam non habet certam, nec inest in aliqua certa circumstantia, id est, nec locus, nec tempus. In causa verò certa omnia sunt, vnde quasi pars causa est propositum.

De elocutione. CAP. XVI.

*I*am verò in elocutionibus illo vt oportebit, vt res, locus, tempus, persona audientis efflagitat, ne profana religiosis, ne inuerecunda castis, ne leuia grauibus, ne lasciuia seriis, ne ridicula tristibus misceantur. Latine autè & perspicue loquendum. *Latine* autem loquitur, qui verba rerum vera & naturalia persequitur, nec à sermone atque cultu præsentis temporis discrepat. Huic non sit satis videre quid dicat: nisi id quoque suauiter & aperte dicere. ne id quidem tantum: nisi id quod dicit & facere.

De trimodo dicendi genere. CAP. XVII.

*D*icenda sunt quoque summissa leniter, incitata grauiter, inflexa moderatè. Hoc est enim illud trimodum genus dicendi, humile, medium, grandiloquum. Cum enim magna dicimus, *granditer* proferenda sunt: cum parua *subtiliter*: cum mediocria *temperatè*. Nam in paruis causis nihil grande, nihil sublime dicendum est, sed leni ac pedestri more loquendum. In causis autem maioribus, vbi de Deo vel hominum salute referimus, plus magnificentia & fulgoris exhibendum. In temperatis verò causis vbi nihil agitur vt agat, sed tantummodo vt delectetur auditor, inter vtrumque est moderatè dicendum: sed & quamuis de magnis rebus quisque dicat, non tamen semper granditer docere debet, sed summissè cum docet, temperatè cum aliquid vel laudat, vel vituperat: granditer cum ad conuersionem auersos animos prouocat. Vtenda tamè verba in summissio genere sufficientia, in temperato splendèntia, in grandi vehementia.

De colo, themate, & periodis.

CAP. XVIII.

*C*omponitur autem instruiturque omnis oratio verbis, comate, colo & periodo. *Coma* particula est sententiæ. *Colon* membrum. *Periodos* ambitus vel circuitus. Fit autem ex cõiunctione verborum comma, ex comma re colon, ex colis periodos. *Comma* est iunctura finitio. vtputa, Etsi vereor iudices, ecce vnum comma. sequitur & aliud comma, ne turpe sit pro fortissimo viro dicere: & factum est colon, id est, membrum, quod intellectum sensui præstat, sed adhuc pendet

tem, Non feram, non patiar, non sinam.

Epinados, quam regressionem nostri vocant, Principium dignitatis erat penè par, non par fortalite eorum quæ sequebantur. *Antipodosis*, quoties media primis & vltimis conueniunt, vt ibi: Vestrum hoc factum reprehendo Patres conscripti, non meum, ac pulcherrimum quidem factum: verum, vt dixi, non meum sed vestrum. *Paradiastole* est, quoties id quod dicimus interpretatione discernimus, cum te pro astuto sapientem appellas: pro inconsiderato fortem, pro inliberali diligenter. *Antanaclasis*, est quæ eodem verbo contrarium exprimit sensum. Querebatur quidam de filio cur mortem suam expectaret: respondente, Non expecto: imò peto, inquit, vt expectes. *Antimetabole*, est conuersio verborum, quæ ordine mutato contrarium efficit sensum: Non vt edam vivo, sed vt viuam edo. Et illud: Si consul Antonius, Brutus hostis: Si conseruator reipublicæ Brutus, hostis Antonius. *Exoche*, Quis eos appellauit? Appius. Quis produxit? Appius. *Nunc figuræ sententiarum*, quas opere pretium est cognoscere, persequamur. *Sententia*, est dictum impersonale, vt, Obsequium amicos, veritas odium parit. Huic si persona fuerit adiecta, *Chria* erit, ita: Offendit Achilles Agamemnonem vera dicendo. *Metrophanes* promeruit gratiam Mithridatis, obsequendo. Nam inter chriam & sententiam hoc interest, quod *sententia* sine persona profertur, *chria* sine persona nunquam dicitur. Vnde si sententia persona adiuciat, fit *chria*: si detrahatur, fit sententia. *Sententiarum species* multæ sunt: *Alia* enim *indicatina*, *alia* *pronunciatina*: vt, Nusquam tuta fides. *alia* *imperatina*: vt, Vade, age nate, voca zephyros, & labere pennis. *Alia* *admiratina*: vt, Tantæne animis cœlestibus ira? *Alia* *comparatina*, vt est: Si vinco & pereo, quid ibi me vincere præstat? *Alia* *superlatina*, quæ cum aliquo motu animi & indignatione promuntur, vt ibi: Quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames. *Alia* *interrogatina*: vt, iuuenes quæ causa subegit Ignoras tentare vias? Quod genus, vnde domus? pacemne huc fertis arma? *Alia* *responsiua*, vt illinc, istinc. *Alia* *deprecatina*, vt, Eripe me his iniecte malis. *Alia* *promissiva*, vt, Parce metu Cytheræ, manent immota tuorum. *Alia* *concessiua*, quæ cum impulsione prohibeant: vt, Sequere Italiam venis pete regna per vndas. quæ tamen ne non intellecta sit persuasio, permixta sunt aliqua quæ vetent latenter, vt, venis pete regna per vndas *Alia* *demonstratiua*: vt, en, ecce. *Alia* *optatiua*: vt, O mihi præteritos referat si Iupiter annos. *Alia* *derogatiua*: vt nequaquam. *Alia* quæ cum exclamatione proferuntur: vt, Quis furor & ciues pacem conuertit in arma? Et Cicero, O dii immortales, vbinam

gentium fumus? *Alia* *exhortatiua*, cum ad sententiam prouocamus: vt, Aude hospes contemnere opes. *Alia* *dehortatiua*, cum à contrario vitio peccatoque reducimus. *Sunt & affirmatiua*: vt, quidni, quippe. *Præceptiua*: vt, Nudus ara, sere nudus, habebis frigore menses. *Vt utiua*: vt, Nève inter vites corillum sere, nève flagella Summa pete. *Negatiua*: vt, non, minimè. *Sunt & miratiua*, vt Pape, viuere non licet, & fornicari libet? *Dolentiua*, Hæu mihi quod nullis amor est sanabilis herbis. *Fletus* similitudinis fiet, vt, Creta vt fertur quondam labyrinthus in alta. *Admonentiua*, *irridentiua*, *gementiua*, *exhortatiua*, *consolatiua*, *comiserantiua*: quorum quot sunt genera vel figura, tot & in pronunciando voces. *Sunt & Amphidoxæ*: quarum pars honesta est, pars inhonesta: vt, non est tua tuta voluntas: Magna petis Phaëton. *Sunt & alia*, *procatalepsis*: cum id quod nobis obiici poterat, antè præsumimus ad diluendum: vt, Si quis vestrum iudices, aut eorum qui assunt fortè mirantur. *Sunt & aporiæ*, dubitatio simulantis nescire se quæ scit, aut quomodo dicatur. *kænosis* autem dicitur communicatio consilij cum iudicibus aut aduersariis, vt si dicas: Vos consulo iudices, aut vos aduersarij: quid me facere conuenit, aut quid vos facturi fueritis. *Paradoxon*, est cum dicimus inopinatum aliquid accidisse, vt pro Flacco Cicero: Cuius laudis prædicator esse debuerit, eius periculi deprecatorum se esse factum. *Epitrope*, id est, permissio, cum aliquid ipsis iudicibus aut aduersariis permittimus existimada: vt Caluus in Vaticinio: Perfrica frontem, & dic te digniorem qui prætor fieres quàm Catonè. *Parthésia*, est oratio libertatis & fiducia plena: vt ibi, Occidi non Spurium Melium, & cætera. *Qua* figura cautè vtendum est, vt Cicero: præmisit enim rationem. *Ethopatia* est, cum sermonem ex aliena persona inducimus: vt pro Cælio Tullius facit Appium Cæcum cum Clodio loquentem. *Energia*, est rerum gestarum aut quasi gestarum sub oculis inductio, de qua locuti iam sumus. *Metabes* est, quæ mittit animos iudicum in res præteritas aut futuras, hoc modo: Reuocate mentes ad spectaculum expugnata miseræ ciuitatis, & videre vos credite incendia, cædes, rapinas, direptiones, liberorum corporum iniurias, captiuitates matronarum, trucidationes senum. In futurum autem, anticipatio eorum quæ diciturus est aduersarius: vt Tullius pro Milone, cum mittit animos iudicum in eum reipublicæ statum, qui futurus est, etiam si occiso Milone Clodius videret. *Apostopesis* est, cum id quod dicturi videbamur, silentio intercipimus, ita: Quos ego, sed motos præstat componere structus. *Epanalepsis*, est digressio, ita:

Tulit calor me dicendi, & dignitas rerum paulò longiùs quàm volebam: sed redeo ad causam. *Anamnesis* est, commemoratio eius rei quam oblitus fuisse nos fingimus. *Aporetis* est, cum id quod in animos iudicum quasi deposueramus, oportune reposcimus. *A Etiologia* est, cum proponimus aliquid, eiusq; causam & rationē reddimus. *Characterismus*, est descriptio figuræ alicuius expressa: vt, Omnia Mercurio similis vocem que colorem, Et crines & flauos & membra decora iuuenta. *A Spoiuā*, cum plures sensus breuiter expeditos in vnum locum coaceruat, & cum quadam festinatione decurrit: vt Cicero, sic: Rempublicam Quirites vitamque omnium vestrum, bona, fortunas, coniuges, liberòsq; vestros, &c. *Ironia* est, cum per simulationem diuersum, quàm dicit, intelligi cupit. Fit autem, aut cum laudamus eum quem vituperare volumus, aut vituperamus quem laudare volumus. Vtriusque exemplum erit: si dicas, Amatorem reipubli-

cæ Catilinam: hostem reipublicæ Scipionem. *Diasyrmus*, ea quæ magna sunt verbis minuit: aut minima extollit. *Hyphe* est, quoties in eodem sensu diutius immoramur, sic: Cui tandem pepercit? cuius amicitia fidem custodiuit? cui bono inimicus non fuit? quando non aut accusauit aliquem, aut verberauit, aut prodidit? *Epangelia* est promissio, qua iudicem attentum facimus: pollicentes nos aliqua magna aut minima dicturos. *Prosopopœia* est, cum in animalium & persona & sermo fingitur. Cicero in Catilina: Etenim si mecum patria mea, quæ mihi vita mea multo est charior loqueretur, dicēs, &c. *Parathesis* est, cum quasi deponimus aliquid imperfectum apud memoriam iudicum repetituros nos dicentes cum opportunum fuerit. *Pennis*, id est, soliloquium, cum ad interrogata ipsi nobis respondemus. *Synaresis* est, cum differimus aliquid petentes, vt aliud interim nos non permittant dicere.

Incipiunt capitula de Dialectica.

- 22 De Dialectica.
23 De differentia Dialecticæ & Rhetoricæ artis.
24 De Diffinitione Philosophiæ.
25 De Isagogis Porphyry.

- 26 De categoriis Aristotelis.
27 De perihermeniis Aristotelis.
28 De syllogismis Dialecticis.
29 De dimensionibus diffinitionum.
30 De topicis.
31 De oppositis.

De Dialectica. CAP. XXI I.

Dialectica est disciplina ad discernendas rerum causas inuenta. Ipsa est Philosophiæ species, quæ *Logica* dicitur, id est, rationalis, diffiniendi, querendi & differendi potens. Docet enim in pluribus generibus questionum, quemadmodum disputando vera & falsa diiudicentur. Hanc quidam primi Philosophi in suis dictionibus habuerunt, non tamen ad artis redegere peritiam. Post hos Aristoteles ad regulas quasdam huius doctrinæ argumenta produxit, & *Dialecticam* nuncupauit, pro eo quod in ea de dictis disputatur. Nam *alibi* dictio dicitur. Ideò autem post Rhetoricam disciplinam Dialectica sequitur: quia in multis vtrique communia existunt.

De differentia Dialecticæ & Rhetoricæ artis. CAP. XXI II.

Dialecticam verò & Rhetoricam Varro in nouem disciplinarum libris, tali similitudine diffiniuit. *Dialectica & Rhetorica* est quod in manu hominis pugnus astrictus & palma distensa: illa verba contrahens, ista

distendens. *Dialectica* quidem ad differendas res acutior. *Rhetorica* ad illa quæ nititur docenda facundior. Illa ad scholas nonnunquam venit: ista iugiter procedit in forum. Illa requirit rarissimos studiosos: hæc autem frequenter & populos. Solent autem Philosophi antequam ad isagogen veniant exponendam, diffinitionem Philosophiæ ostendere: quòd facilius ea, quæ ad eam pertinent, demonstrantur.

De diffinitione philosophiæ. CAP. XXI V.

Philosophia, est rerum humanarum diuinarumque cognitio cū studio bene viuendi cōiuncta. Hæc autē duabus ex rebus constare videtur, scientia & opinione. *Scientia* est cum res aliqua certa ratione percipitur. *Opinatio* autē cum adhuc incerta res lateret, & nulla ratione firmata videtur, vtrū: Sol vtrūmne tantus quantus videretur, an maior sit quàm omnis terra: itē luna globosa sit an cōcaua. & stellæ vtrūmne adhæreant cœlo an per aerem libero cursu ferantur: cœlū ipsum qua magnitudine, qua materia constet: vtrū quietum & immobile sit: an incredibili celeritate voluatur: quanta sit terræ crassitudo: aur

do: aut quibus fundamentis librata & suspē-
 sa permaneat. Ipsum autem nomen *Philosophia*
 Latine interpretatum, amorem sapientie proficitur,
 Nam Græci φιλοσοφία amicum, σοφία sapientiam dicunt.
 Philosophia species tripartita est: vna naturalis, quæ Græcè
 Physica appellatur: in qua de naturæ inquisitione
 discribitur: altera moralis, quæ Græcè
 Ethica dicitur, in qua de moribus agitur:
 tertia rationalis, quæ Græco vocabulo Logica
 appellatur, in qua disputatur quemadmodum
 in rerum causis vel vitæ moribus veritas ipsa
 queratur. In *Physica* igitur causa querendi,
 in *Ethica* ordo viuendi, in *Logica* ratio
 intelligendi versatur. *Physica* apud Græcos
 primus percuratus est Thales Milesius, vnus
 ex septem sapientibus. Hic enim ante alios
 celi causas atque vim rerum naturalium
 contemplata ratione suspexit, quam postmodum
 Plato in quatuor diffinitiones distribuit, scilicet
Arithmetica, *Geometria*, *Musica*, & *Astronomia*.
Ethica Socrates primus ad corrigendos componēdosq;
 mores instituit, atq; omne studium eius ad bene
 viuendi disputationem perduxit: diuidens eam
 in quatuor virtutes, id est, prudentiam, iustitiam,
 fortitudinem & temperantiam. *Prudentia* est
 in rebus, qua discernuntur à bonis mala. *Fortitudo*,
 qua aduersa æquanimiter tolerantur. *Temperantia*,
 qua libido, concupiscentiaque frenatur. *Iustitia*,
 qua rectè iudicando sua cuique distribuantur.
Logica, quæ rationalis vocatur, Plato subiunxit,
 per quam discussis rerum morumque causis,
 vim earum rationabiliter percuratus est: diuidens
 eam in *Dialecticam* & *Rhetoricam*. dicta autem
Logica, id est, rationalis. λόγος enim apud Græcos
 & sermonem significat & rationem. In his
 quippe tribus generibus Philosophiæ, etiam eloquia
 diuina consistunt. Nam aut de natura disputare
 solent, vt in *Genesis* & *Ecclesiaste*: aut de
 moribus, vt in *Proverbiis* & in omnibus
 spatim libris: aut de *Logica*, pro qua nostri
 Theologicam sibi vè dicant, vt in *Cantico canticorum*,
 & *Euangeliis*. Item aliqui doctorum Philosophiã
 in nomine & partibus suis ita diffinierunt.
Philosophia est diuinarum, humanarumq; rerum,
 in quantum homini possibile est, probabilis
 scientia. Aliter: *Philosophia* est ars artium,
 & disciplina disciplinarum. Rursus: *Philosophia*
 est meditatio mortis: quod magis conuenit
 Christianis, qui seculi ambitione calcata,
 conuersatione disciplinabili, similitudine
 futuræ patriæ viuunt. *Philosophia* diuiditur
 in duas partes: prima in speculatiua: secunda
 in actiua. Alij diffinierunt *Philosophiæ*
 rationem in duabus consistere partibus, quarum
 prior inspectatiua est, secunda actualis. In spe-

ctatiua diuiditur in tribus modis, id est, prima
 in naturalem: secunda in doctrinalem: tertia
 in diuinalem. *Doctrinalis* diuiditur in
 quatuor partes, id est, prima in *Arithmetica*,
 secunda in *Musica*, tertia in *Geometria*,
 quarta in *Astronomia*. *Actualis* diuiditur
 in tribus, id est, prima in moralem, secunda
 in dispensatiuam, tertia in ciuilem. *Inspectatiua*
 dicitur qua supergressi visibilia, de diuinis
 aliquid & cœlestibus contemplamur, eaque
 mente solummodo inspicimus, quæ corporeum
 supergrediuntur obtutum. *Naturalis* dicitur,
 vbi vniuscuiusque rei natura discutitur,
 quia nihil generatur in vita: sed vnumquodque
 in iis visibus deputatur, in quibus à creatore
 diffinitum est: nisi forte cum voluntate Dei
 aliquod miraculum pronenire monstratur.
Doctrinalis dicitur scientia, quæ abstractam
 considerat quãtitatem. *Abstracta* enim
 quantitas dicitur, quam intellectu à materia
 separates, vel ab aliis accidentibus, vt est
 par, impar, vel ab huiuscemodi, in sola
 ratiocinatione tractamus. Cuius species sunt
 quatuor, scilicet, *Arithmetica*, *Geometria*,
Musica, & *Astronomia*. *Arithmetica* est
 disciplina quantitatis numerabilis secundum
 se. *Geometria*, est disciplina magnitudinis
 immobiliumque formarum. *Musica*, est
 disciplina quæ de numeris loquitur, qui ad
 aliquid sunt his qui inueniuntur in sonis.
Astronomia, est disciplina, quæ cursus cœlestium
 syderumq; figuras contemplatur omnes, &
 habitudines stellarum circa se & circa terram
 indagabili ratione percurrit. *Diuinale* dicitur,
 quando aut ineffabilem naturam Dei: aut
 spirituales creaturas ex aliqua parte profundissima
 qualitate differimus. Porro *actualis* dicitur,
 quæ res propositas operationibus suis explicat.
 Cuius partes sunt tres, moralis, dispensatiua,
 & ciuile. *Moralis* dicitur, per quam viuendi
 mos honestus appetitur, & instituta ad
 virtutem tendentia preparantur. *Dispensatiua*
 dicitur, cum domesticarum rerum sapienter
 ordo disponitur. *Ciuilis* dicitur, per quam
 totius ciuitatis vtilitas administratur.

De Isagogis Porphyrii. CAP. XXV.

Post Philosophiæ diffinitiones, in quibus
 generaliter omnia continentur, nunc *Isagogas*
 Porphyrii expediemus. *Isagoga* quippe
 Græcè, Latine introductio dicitur, eorum
 scilicet qui Philosophiã incipiunt: continens
 in se demonstrationem primarum rationum
 de qualibet re quid sit, suæque certa ac
 substantiali diffinitione declaratur. Nam
 posito primo genere, deinde species & alia
 quæ vicina esse possunt subiungimus, ac
 discretis communibus separamus: tamdiu
 interpo-

nentes differentias, quousq; ad proprium de quo quarimus signata eius expressione perueniamus, vt puta: Homo est animal rationale, mortale, terrenū, bipes, risūque capax. *Genus* animal cū dictum est, substantia ipsius hominis declarata est. Est enim ad hominem genus animal. sed quia latē patebat, adiecta est *species*, terrenum: & iam exclusum est id quod aut æthereum aut humidum. *Differentia* verò, vt bipes, quæ propter animalia posita est, quæ multis pedibus innituntur. Item rationale, propter illa quæ ratione egeant. mortale autem propter id quod non angelus est. Postea discretis atque discretis adiectum est *proprium* in parte postrema, risus capax: est enim solum hominis quod ridet. sic perfecta est omnis ex parte diffinitio, ad hominem declarandum. ¶ Cuius disciplinæ diffinitionem plenam existimant Aristoteles & Tullius ex genere & differentiis consistere. ¶ Quidam postea pleniores in docendo, eius perfectam *substantialem diffinitionem* in quinque partibus velut in membris suis diuiserunt. Quarum prima est de genere: secunda de specie: tertia de differentia: quarta de proprio: quinta de accidente. *Genus*, vt animal. Est enim animal commune & generale omnium animam habentium. *Species*, vt homo. est enim specialitas, quæ separatur à cæteris animantibus. *Differentia*, vt rationale, mortale. His enim duobus differt homo à cæteris. Cū enim dicitur rationale: discernitur ab irrationabilibus & mutis, quæ non habent rationem. Cū mortale, discernitur ab angelis, qui nesciunt mortem. *Proprium*, vt risibile. Homo est enim qui ridet, & hoc præter hominem nullius animalis est. *Accidens*, vt color in corpore, doctrina in animo. Hæc enim temporum varietate & accedunt & mutantur: vt est ex omnibus his quinque partibus oratio plenæ sententiæ, ita: Homo est animal rationale, mortale, risibile, boni malique capax. sic enim in omni oratione substantiali tam diu interponere debemus species & doctrinas, quàm diu seclusis omnibus, quæ hoc idem possunt esse: ad id perueniatur, vt proprietas iam certa teneatur. ¶ *Isagogas* autem ex Græco in Latinum transtulit Victorinus orator, commentumque eius quinque libris Boetius edidit.

De categoriis Aristotelis.

CAP. XXVI.

Sequuntur Aristotelis categoriæ: quæ Latine *prædicamenta* dicuntur: quibus per varias significationes omnis sermo conclusus est. ¶ *Instrumenta categoriarum* sunt tria, sci-

licet prima æquiuoca: secunda vniuoca: tertia denominatiua. *Æquiuoca* sunt, quando multarum rerum nomen vnum est: sed non eadem diffinitio, vt leo. Nam quantum ad nomen pertinet, & verus & pictus & cælestis leo dicitur. Quantum ad diffinitionem pertinet, aliter verus diffinitur, aliter pictus, & aliter cælestis. *Vniuoca* sunt, quando duarum aut plurimarum rerum vnum nomen est & diffinitio, vt vestis. nam & birrus & tunica nomen vestis possunt accipere & eius diffinitionem. Ergo hoc vniuocum in generibus esse intelligitur: quia & nomen & diffinitionem dant formis suis. *Denominatiua & derivatiua* dicuntur quæcūque ab aliquo solo differentia casu secundum nomen habent & appellationem: vt à bonitate bonus, à malitia malus. ¶ *Categoriarum* autem species decem sunt, scilicet *Substantia*, *quantitas*, *qualitas*, *relatio*, *situs*, *locus*, *tempus*, *habitus*, *agere & pati*. *Substantia*, est quæ proprie & principaliter substare dicitur, quæ neque de subiecto prædicatur, neque in subiecto est, vt aliquis homo, aliquis equus. *Secundæ* autem *substantia* dicuntur, in quibus illæ quæ principaliter substantiæ primò dictæ insunt atque clauduntur: vt in homine Cicero. *Quantitas* est mensura, per quam aliquid vel magnum vel minus ostenditur: vt longus, breuis. *Qualitas* est: vt qualis sit orator, aut rusticus niger, aut candidus. *Relatio* est, quæ refertur ad aliquid. Cū enim dicitur filius: demonstratur & pater. Hæc relatiua simul incipiunt. Nam seruus & dominus vno tempore exordium nominis sumunt: nec ali quādo inuenitur dominus prior seruo, nec seruus prior domino. Alterum enim alteri præesse non potest. Porro *situs* à positione dictus est, vt quis aut stet, aut sedeat, aut iaceat. *Locus* est vbi sit, in foro, in platea. Loci autem motus habet sex partes, dexteram & sinistram, antè & retrò, sursum & deorsum. Partes quoque istæ sex duo habent, longè & propè. *Tempus*: vt hodie, heri. *Habitus* ab habendo aliquid dictus, vt habere scientiam in mente, virtutem in corpore. circa corpus vestimentum & cætera quæ ad habendi modum designata à doctoribus numero comprehenduntur. Iam verò *agere & pati* ab agentis & patientis significatione consistunt. Nam scribo vocis actum habet: quum facientis rem indicat. Scribor patientis est, quum pati se ostendit. In his enim nouem generibus, quorum exempli gratia quædam posita sunt, vel in ipso substantiæ genere, quod est *ouera*, innumerabilia reperiuntur. Nam & ea quæ intellectu capimus, id ad alterum horum decem prædicamentorum sermone vulgamus. Plena enim sententia de his ita est, Augustinus magnus prædicator, filius illius

illius, stans in templo, hodie infulatus, prædicando fatigatur. *Ubi* autem substantia est, id est, proprium, quæ cæteris subiacet: reliqua nouem accidentia sunt. *Substantia* autem dicitur ab eo, quod omnis res ad se ipsam subsistit. Corpus enim subsistit, & ideo substantia est. Illa uero accidentia, quæ in subsistente atque subsistunt: substantiæ non sunt: quia non subsistunt, sed mutantur, ut color vel forma. *De subiecto* autem & *in subiecto*: quasi de ipso & in ipso. Vbi enim dicitur *de subiecto*, substantia est, quasi dicatur de substantia. Vbi autem dicitur *in subiecto*, accidentia sunt, id est, quæ accidunt in substantia, ut quantitas, qualitas, vel figura. *De subiecto* igitur genera & species. *in subiecto* accidentia sunt. Ex his nouem accidentibus tria *intra* *ousiam* sunt, scilicet quantitas, qualitas & situs. Hæc enim sine *ousia* esse non possunt. *Extra ousiam* uero sunt locus, tempus & habitus. *intra*, & *extra ousiam* sunt relatio, facere & pati. Appellatas autem *categorias* constat: quia non possunt nisi ex subiectis agnosci. Quis enim quid sit homo possit agnoscere, nisi aliquem hominem sibi ponat ante oculos, quasi subiectum nomini? Hoc opus Aristotelis intelligendum est, quoniam sicut dictum est, quicquid homo loquitur, inter decem prædicamenta haberetur. Proficiet etiam ad libros intelligendos, qui sine Rhetoribus & Dialecticis apponuntur.

De perihermenis Aristotelis.

C A P. X X V I I.

Sequitur dehinc liber *Perihermenis* subtilissimus nimis, & per varias formas iterationisque cautissimus, de quo dicitur: Aristoteles quando perihermenias scriptabat, calamum in mente tingebat. *Omnis* quippe res quæ una est, & uno significatur sermone, aut per *nomen* significatur, aut per *uermum*: quæ duæ partes orationis interpretantur totum quicquid concepit mens ad eloquendum. Omnis enim elocutio conceptæ rei mentis interpretis est. Hanc Aristoteles uir in rerum expressione & faciendis sermonibus peritissimus, *Perihermeniam* nominat, quam Interpretationem nos appellamus, scilicet quod res mente conceptas prolatis sermonibus interpretatur per *cataphasim*, & *apophasim*, id est, per affirmationem & negationem. *Per affirmationem*, ut homo currit: *per negationem*, ut homo non currit. In his itaque perihermenis, supradictus philosophus de septem speciebus tractat, id est, de *Nomine*, de *Verbo*, de *Oratione*, de *Enunciatione*, de *Affirmatione*, de *Negatione*, de *Contradictione*. *Nomen* est vox significa-

tiua secundum placitum, sine tempore: cuius nulla pars significatiua separata, ut Socrates. *Uermum*, est quod significat tempus, cuius pars nihil extra significat: sed semper eorum quæ de altero dicuntur notata, ut cogitat, disputat. *Oratio*, est vox significatiua ad placitum: cuius partium aliquid separatim significatiuum est, ut Socrates disputat. *Enunciatiua oratio* est vox significatiua, de eo quod est aliquid vel non est: ut Socrates est, Socrates non est. *Affirmatio*, est enunciatio alicuius de aliquo, ut Socrates est. *negatio* est alicuius ab aliquo, ut Socrates non est. *Contradictio*, est affirmationis & negationis oppositio, ut Socrates disputat, Socrates non disputat. *Utilitas perihermeniarum* hæc est, quod ex his interpretamentis *sylogismi* fiunt. Vnde & *analytica* pertractantur.

De sylogismi Dialecticis.

C A P. X X V I I I.

Sequitur dehinc *Dialectici sylogismi*, ubi Scotius eius artis utilitas & uirtus ostenditur: quorum conclusio plurimum adiuuat lectorem ad ueritatem inuestigandam: tantum ut absit ille error decipiendi aduersarium per *sophismata* falsarum conclusionum. *Formula categoricorum*, id est, prædicatiuorum *sylogismorum* sunt tres. *Primæ formulæ* modi sunt nouem: *Primus* modus est, qui conducit, id est, qui colligit ex uniuersalibus *dedicatiuis*, *dedicatiuum* uniuersale directum: ut, Omne iustum honestum: omne honestum bonum: ergo omne iustum bonum. *Secundus* modus est, qui conducit ex uniuersalibus *dedicatiuo* & *abdicatiuo*, *abdicatiuum* uniuersale directum: ut, Omne iustum est honestum: nullum honestum turpe: ergo nullum iustum turpe. *Tertius* modus est, qui conducit ex *dedicatiuis* particulari & uniuersali, *dedicatiuum* particulare directum: ut, quoddam iustum honestum: omne honestum uile: ergo quoddam iustum uile. *Quartus* modus est, qui conducit ex particulari *dedicatiua*, & uniuersali *abdicatiua*, *dedicatiuum* particulare directum: ut, Quoddam honestum iustum: nullum honestum turpe: ergo quoddam iustum non est turpe. *Quintus* modus est, qui conducit ex uniuersalibus *dedicatiuis* particulare *dedicatiuum* per reflexionem: ut, Omne iustum honestum: omne honestum bonum: ergo quoddam bonum iustum. *Sextus* modus est, qui conducit ex uniuersali *dedicatiua* & uniuersali *abdicatiua*, *abdicatiuum* uniuersale per reflexionem: ut, Omne iustum honestum: nullum honestum turpe: ergo nullum turpe iustum. *Septimus* modus est, qui

conducit ex particulari & vniuersali dedica-
 tiuis, dedicatiuum particulare per reflexio-
 nem: vt, Quoddam iustum honestum: omne
 honestum vtile: igitur quoddam vtile iustū.
Octauus modus est, qui conducit ex vniuersali-
 bus, abdicatiuo & dedicatiuo, particulare
 abdicatiuum per reflexionem: vt, Nullum
 turpe honestum: omne honestum iustum: er-
 go quoddam turpe non est iustum. *Nonus*
 modus est, qui conducit ex vniuersali
 abdicatiuo & particulari dedicatiuo, dedica-
 tiuū particulare per reflexionem: vt, Nullū
 turpe honestum: quoddam honestum iustū:
 igitur quoddam iustum non est turpe. *Formu-
 lare* secundi modi sunt quatuor. *Primus*
 modus est, qui conducit ex vniuersalibus dedi-
 catiuis & abdicatiuis, abdicatiuum vniuersale
 directum: vt, Omne iustum honestum:
 nihil turpe honestum: ergo nullum turpe ius-
 tum. *Secundus* modus est, qui conducit ex
 vniuersalibus abdicatiuis & dedicatiuis, ab-
 dicatiuum vniuersale dictum: vt, Nullum tur-
 pe honestum: omne iustum honestum: ergo
 nullum turpe iustum. *Tertius* modus est,
 qui conducit ex particulari dedicatiuis & v-
 niuersali abdicatiuis, particulare abdicatiuū
 directum: vt, Quoddam iustum honestū: nul-
 lum turpe honestum: igitur quoddam iustū
 non est turpe. *Quartus* modus est, qui con-
 ducit ex vniuersali dedicatiuis, & particula-
 ri abdicatiuis, abdicatiuum particulare dire-
 ctum: vt, Omne iustum est turpe: quoddam
 malum non est turpe, quoddam ergo malū
 non est iustum. *Formule* tertij modi
 sunt sex: *Primus* modus, qui conducit ex dedi-
 catiuis vniuersalibus, dedicatiuum particu-
 lare tam directum quam reflexum. vt, O-
 mne iustum honestum: omne honestum ius-
 tum: omne iustum bonum: quoddam ergo
 honestum bonum, quoddam bonum honestum.
Secundus modus est, qui conducit ex
 dedicatiuis particulari & vniuersali, dedi-
 catiuum particulare directum. vt, Quoddam
 iustum honestum: omne iustum bonū: quod-
 dam ergo honestum bonum. *Tertius* modus
 est, qui conducit ex dedicatiuis vniuersali &
 particulari, dedicatiuū particulare directum.
 vt, Omne iustum honestum: quoddam ius-
 tum bonum: ergo quoddam honestum bonum.
Quartus modus est, qui conducit ex v-
 niuersali dedicatiuis, & particulari abdicati-
 uo, abdicatiuum particulare directum. vt,
 Omne iustum honestum: nullum iustum
 malum: ergo quoddam honestum non est
 malum. *Quintus* modus est, qui conducit ex
 dedicatiuis particulari & abdicatiuis vniuersali,
 abdicatiuum vniuersale directum. vt,
 Quoddam iustum honestum: nullum ius-
 tum malum: ergo quoddam iustum non est

malum. *Sextus* modus est, qui conducit ex
 dedicatiuis vniuersali, & abdicatiuis particu-
 lari, abdicatiuum particulare directum. vt,
 Omne iustum honestum: quoddam iustum
 non est malum: Ergo quoddam honestum
 non est malum. Has formulas categoricorum
 syllogismorum, qui plene nosse desiderat,
 librum legat qui inscribitur Peri hermenias
 Apulei, & quæ subtilius sunt tractata
 cognoscet. *Distincta* enim atque
 considerata ad magnas intelligentiæ vias
 lectorem præstante Domino, vtiliter intro-
 ducunt. *Nunc* ad *Hypotheticos syllogismos*
 ordine sequenti veniamus. *Modi syllogis-
 morum* Hypotheticorum qui sunt cum ali-
 qua conclusione sunt sex. *Primus* modus est,
 Si dies est, lucet: Est autem dies: Ergo lu-
 cet. *Secundus* modus est, Si dies est, lucet:
 Non autem lucet: Ergo non est dies. *Tertius*
 modus est ita, Non est dies, ergo non
 lucet. atqui dies est, lucet igitur. *Quartus*
 modus est ita: Aut dies est aut nox, Vtique
 dies est: nox ergo non est. *Quintus* modus
 est ita: Aut dies est aut nox: Vtique nox non
 est, Igitur dies est. *Sextus* modus est ita:
 Non est dies: Ergo non lucet: Dies autem
 est: Nox ergo non est. *Septimus* modus est
 ita: Non est dies & nox: Vtique nox non
 est: Ergo dies est. *Modos* autem syllogis-
 morum Hypotheticorum si quis plenius nosse
 desiderat, librum legat Marij Victorini,
 qui inscribitur de Syllogismis hypotheticis.
Hinc ad *Dialecticas diffinitionum* spe-
 cies accedamus, quæ tanta dignitate præ-
 cellunt, vt possint iudiciorum aperte ma-
 nifestationes & quædam indicia dictionum
 ostendere.

*De diuisione diffinitionum ex Marij Victorini
 libro abbreviata. C A P. X X I X.*

Diffinitio, est Philosophorum, quæ in re-
 bus exprimendis explicat quod res ipsa
 sit, qualis sit, & quemadmodum mēbris suis
 constare debeat. Est enim oratio breuis v-
 niuscuiusque naturam à communione diui-
 sam propria significatione concludens. *Di-
 uisio* diffinitionum in partes xiiij. habetur.
Prima species diffinitionis est *uotiuā*, id est,
substantialis: quæ propriè & verè dicitur dif-
 finitio, vt est: Homo est animal rationale,
 mortale, sensus disciplinæque capax. Hæc en-
 nim diffinitio per species & differentias de-
 scendens venit ad proprium, & designat ple-
 nissimè quid sit homo. *Secunda species*
 diffinitionis est, quæ Græcè *ειρηματικὴ* dicitur,
 Latine *notio* nuncupatur: quam notionē
 communi non proprio nomine possumus
 dicere. Hæc isto modo semper efficitur.
 Homo

Homo est quod rationali conceptione & exercitio præest animalibus cunctis. Non enim dixit quid sit homo, sed quid agat; quasi quodam signo in notitiam deuocato. Ista enim & reliquis notitia rei profertur, nõ substantialis explicatio declaratur. & quia illa substantialis est, diffinitionum omnium obtinet principatum. ¶ *Tertia species diffinitionis est, quæ Græcè ποίησις dicitur, Latine qualitatina vocatur: quia ex qualitate nomen accepit pro eo quod, quale sit id quod queritur, euidenter ostendit. Cuius exemplum tale est: Homo est qui ingenio valet, artibus pollet, & cognitione rerum: aut quod agere debet, eligit, aut animaduersione quid inutile sit contemnit. His enim qualitatibus expressus ac diffinitus est homo.* ¶ *Quarta species diffinitionis est, quæ Græcè ἰστορικὴ, Latine à Tullio descriptio nuncupatur: quæ adhibita circuitione dictorum factorumque rem, quæ sit, descriptione declarat. Queritur enim, quid sit auarus, quid crudelis, quid luxuriosus, & vniuersa luxuriosi, auari & crudelis natura describitur. vt si luxuriosum volumus diffinire, dicimus: Luxuriosus est victus non necessarij, sed sumptuosi & honoris appetens, in deliciis affluens, in libidine promptus. Hæc & alia diffiniunt luxuriosus: sed per descriptionem diffiniunt. Quæ species diffinitionis Oratoribus magis apta est quàm Dialecticis: quia latitudines habet, quæ simili modo in bonis rebus ponitur & malis.* ¶ *Quinta species diffinitionis est, quam Græcè ἰσχυρισμὸς, Latine aduerbium dicimus. Hæc vocem illam de cuius re queritur, alio sermone designat, vno & singulari, & quodammodo quid illud sit in vno verbo positum, vno verbo alio declarat: vt, Conticescere est tacere. Item eam terminum dicimus finem: aut populas interpretamur esse vastatas.* ¶ *Sexta species diffinitionis est, quam Græcè ἰσχυρισμὸς, nos per differentiam dicimus. Scriptores verò artium de eodem & de altero nominant: vt cum queritur, quid sit inter Regem & tyrannum: adiecta differentia quid vterque sit diffinitur, id est, rex est modestus & temperans: tyrannus verò impius & immitis.* ¶ *Septima species diffinitionis est, quam Græcè ἰσχυρισμὸς, Latini per translationem dicunt: vt Cicero in Topicis: Littus est, quia fluctus elidit, hoc variè tractari potest. Modò enim vt moneat, modò vt designet, modò vt laudet ac vituperet. Vt moneat, Nobilitas est virtutis, modorum apud posteros sarcina. Vt designet, Apex est arx corporis. Vt laudet, Adolescentia est flos ætatis. Vt vituperet, Diuitiæ sunt breuis vitæ longum viaticum.* ¶ *Octaua species diffinitionis est, quam Græcè ἰσχυρισμὸς, Latini per priuantiam contrarij eius quod diffinitur, dicunt: Bonum est, quod malum non*

est. Iustum est, quod iniustum non est, & his similia. Hoc autem genere diffinitionis vt debemus cum contrarium est notum: vt, Si bonum est quod prodest cum honestate, id quod tale non est, malum est. ¶ *Nonæ species diffinitionis est, quam Græcè ἰσχυρισμὸς, Latini per quandam imaginationem dicunt: vt, Aeneas est Veneris & Anchisæ filius. Hæc semper in diuiduis versatur, quæ Græci ἀπομυθεῖσιν appellat.* ¶ *Decima species ipsius diffinitionis est; quam Græci ἰσχυρισμὸς, Latini per indigentiam pleni ex eodem genere dicunt. vt si queratur, Quid sit thesaurus: respondeatur, Cui vis deest, vt sit arsis.* ¶ *Vndecima species diffinitionis est, quam Græci ἰσχυρισμὸς, Latini iuxta rationem dicunt, vt si queratur, Quid sit animal? respondeatur, vt homo. Rem enim quælitam prædictum declarauit exemplum. Hoc est autem proprium definitionis, quid sit illud quod queritur declarare.* ¶ *Duodecima species diffinitionis est, quam Græci ἰσχυρισμὸς vocant, id est, per laudem: vt Tullius pro Cluentio: Lex est mens & consilium, & animus, & sententia ciuitatis. Et alter: Pax est tranquilla libertas. Fit & per vituperationem, quam Græci ἰσχυρισμὸς vocant: vt, Seruitus est postremum omnium malorum, non modò bello, sed morte quoque repellenda.* ¶ *Tertiadecima species diffinitionis est, quam Græci ἰσχυρισμὸς, Latini ad aliquid vocant, vt est illud, Pater est, cui est filius. Dominus est, cui est seruus.* ¶ *Quartadecima species diffinitionis est ἰσχυρισμὸς, Latine generalis. Cicero in Rhetoricis: Genus est, quod plures amplectitur partes. Item pars est, quæ subest generi.* ¶ *Quintadecima species diffinitionis est, quam Græci ἰσχυρισμὸς, Latini secundum rei rationem vocant: vt, Dies est sol supra terras. nox est sol sub terris.* ¶ *Scire autem debemus prædictas species diffinitionum topicis meritò esse sociatas: quoniam inter quædam argumenta sunt positæ, & nõnullis locis commemorantur in Topicis. Nunc autem ad Topica veniamus, quæ sunt argumentorum sedes, fontes sensuum, & origines dictionum.*

De Topicis. CAP. XXXI.

50 **T**opica est disciplina inueniendorum argumentorum. ¶ *Diuisio Topicorum siue locorum, ex quibus argumenta ducuntur, triplex est. Nam alia in eo ipso de quo agitur hærent: alia quæ dicuntur effecta, quæ quodammodo ex rebus aliis tracta noscuntur: alia quæ assumuntur extrinsecus.* ¶ *Argumenta quæ in eo ipso de quo agitur, hærent in tribus diuisa sunt. Prima à toto: secunda à parte: tertia à nota.* ¶ *Argumentum à toto, cum diffinitio adhibetur ad id quod queritur, si*

cur ait Cicero: Gloria est laus rectè factorū, magnorūque in republica fama meritō. *A partibus* est argumentū, cū is qui se defendit, aut negat factum, aut factum esse iure defendit. *A nota* est argumentum, cū sui nominis argumento aliquod dicitur, vt Cicero: Cōsulem, inquit, querebam, quem in isto magali inuenire non poteram. *Effecta* argumenta sunt, quæ quodammodo ex rebus aliis tracta noscuntur. Sunt autem numero xiiij, id est, primū à coniugatis argumentum est, cū declinatur à nomine & fit verbum, vt Cicero Verrem dicit evertisse pro uinciam: vel nomen à verbo, cū latrocinari dicitur Iarro. Nomen est à nomine, Terentius: Inceptio est amentium, aut amantium. dummodo distat vnus appellationis postremitas, in alia vocis declinatione formata. Secundum argumentum à genere est, cū de eodem genere sententia dicitur, vt Virgilius: Varium & mutabile semper fœmina. Tertium à specie argumentum est, cū generali quaestioni fidem species facit: vt, At non sic Phrygius penetrat Lacedæmona pastor. *A simili* argumentum est, quando rebus aliquibus similia proferuntur: vt, Suggere tela mihi, non illum dextera frustra Torserit in Rutulos, steteritque in corpore Graiūm Iliacis campis. *A differentia* argumentum est, quando per differentiam aliqua separantur, vt Virgilius, Nō Diomedis equos, nec currum cernis Achillis. *A contrarijs* argumentum dicitur, quando res discrepantes sibi met opponuntur: vt Virgilius, Mortali ne manu factæ, immortale carinæ Fas habeant, certūque incerta pericula lustret *Aeneas*. *A consequentibus* argumentum ducitur, quando positam rem aliquid inuitabiliter consequitur, vt Virgilius: Non ea vis animo, nec tanta superbia victis. *Ab antecedentibus* argumentum est, quando aliqua ex iis que prius gesta sunt, comprobantur, vt Cicero pro Milone, Cū non dubitauerit aperire quod cogitauerit, vos potestis dubitare quid fecerit? *A repugnantibus* argumentum est, quādo illud quod obicitur, aliqua contrarietate destruitur, vt Cicero: Is igitur non modò de tali periculo liberatus, sed honore amplissimo ditatus; domi te interficere voluisset? *A coniugatis* argumentū est, cum probabiliter ostenditur quid sit ex re quaque venturum, vt Virgilius: Nos si pellant, nihil abfore credunt, Quin omnē Hesperiam sua sub iuga mittant. *A causis* argumentum est, quando consuetudine communi res quæque tractatur, vt Terentius, Ego non nihil veritus sum dudum abs te cauere: Ne faceres quod vulgus seruatorum solet, dolis vt me deluderet. *Ab effectis* argumentum est: cum ex iis quæ facta sunt aliquid approbatur, vt Virgilius: Degeneres a-

nimos timor arguit. *A comparatione* argumentum est, quando per collationem periorum siue caularum, sententiæ ratio sub imputatione formatur, vt Virgilius: Tu potes *Aeneam* manibus subducere Graiūm, Nos aliquid contrā Rutulos iuuasse nefandum est? *Item* argumenta quæ ducuntur extrinsecus, quæ Græcè ἀλλοτρία, id est, artis expertia vocantur, vt est testimonium. *Testimonium* verò constat re: & diuiditur quinq; modis, id est, primo ex persona, secundo ex natura auctoritate, tertio ex temporibus auctoritatum, quarto ex dictis factisque maiorum, quinto ex tormentis. Tertius ergo superior modus qui est ex temporibus; in octo species deriuatur. Prima ingenio, secunda opibus, tertia ætate, quarta fortuna, quinta arte, sexta usu, septima necessitate, octaua concursione fortuitarum. Testimonium omne est quod ab aliqua externa re sumitur ad faciendam fidem. *Persona* non qualiscunque est, quæ testimonij pondus habet ad faciendam fidem, sed morum probitate debet esse laudabilis. *Nature auctoritas* est, quæ maxima virtute consistit. Testimonia multa sunt quæ afferunt auctoritatem, id est, ingenium, opes, ætas, fortuna, ars, usus, necessitas & concursio rerum fortuitarum. *A dictis factisque maiorum* petitur fides, cū priscorum dicta factaque memorantur. *A tormentis* fides præbetur, post quæ nemo creditur velle mentiri. Ea verò quæ tractantur in tempore, quia suis nominibus plena sunt, diffinitione non indigent. *Memoria* quoque condendum est, *Topica* oratoribus, dialecticis, poetis, & iurisperitis communiter quidem argumenta prætare: sed quando aliquid specialiter probant, ad rhetores, poetas, iurisperitosque pertinet: quando verò generaliter disputat, ad philosophos pertinere manifestum est. *Mirabile* planè genus operis, in vnum potuisse colligi quicquid mobilitas ac varietas humanæ mentis in sensibus exquirendis per diuersas causas poterat inuenire conclusum liberum ac voluntarium intellectum. Nam quocunque se verterit, quascunque cogitationes intrauerit: in aliquid eorum quæ prædicta sunt necesse est vt cadat ingenium.

De oppositis. CAP. XXXI.

Contrariorum genera quatuor sunt: quæ Aristoteles ἀντιθέτα, id est, opposita vocat. Propter quod sibi velut ex aduerso videntur obistere, vt contraria: nec tamen omnia quæ sibi opponuntur, contraria sunt, sed omnia contraria opposita sunt. *Primū* genus est contrariorum, quod iuxta Ciceronē diuersum vocatur, pro eo quod tantū contraria sibi op-

sibi opponuntur, vt non eorū sint quibus opponuntur, vt sapientia, stulticia. Quod genus in tres species diuiditur. Nam sunt quædam ex eis quæ medium habent: & sunt quædam quæ sine medio sunt: & quædam sunt quæ habent medium, & tamen sine nomine sunt: nisi vtrumque contrariorum ei vocabulum creet. Candidū & nigrum medium habent. quia inter eos sæpe color pallidus vel fuscus inuenitur. sine medio sunt quoties vnum de duobus accidit, vt sanitas vel infirmitas. Horum nihil est medium. Ea autem quorum media sine nomine sunt, vt felix, infelix, medium habent: videlicet, neque à toto felix, neque in toto infelix. ¶ Secundum genus est relatiuorum: quæ ita sibi opponuntur, vt ad se conferantur, sicut duplum, simplum. Horum solum oppositorum genus ad se refertur. Non enim est maius, nisi referatur ad minus, & simplum nisi ad duplum: aut eius cui opponitur. Nam relatiuum relatiuo ita opponitur: vt hoc ipsum quod opponitur, aut eius sit cui opponitur, aut ad id quocunque modo referatur. Dimidium enim opponitur duplo, eiusque dupli medium est: sed ita illi opponitur, vt eius sit cui opponitur. Sic & paruum opponitur magno: ita vt ipsum paruum ad magnū cui opponitur, sit paruum. Nam quæ superiora dicuntur contraria ita sibi opponuntur: vt eorum non sint quibus opponuntur, nec ad ea quocunque modo referantur. Siquidē

iniquitas iustitiæ ita contraria est, vt non eiusdem iustitiæ iniquitas sit, aut ad illam sit iniquitas. ¶ Tertium genus oppositorum est habitus vel oratio. Quod genus Cicero priuationem vocat, qua ostendit aliquid quempiā habuisse, vnde priuat^o est. Cuius species sunt tres: quarum prima est in re, secunda in loco, tertia in tempore congruo. In re, vt cæcitas & visio in oculis. In loco, vt cæcitas & visionis in oculis locus est. In tempore congruo, vt infantem non dicere, sine dentibus: cum cui dentes ætas adhuc parua negauit. Non enim est priuatus dentibus quos nondum habuit. ¶ Quartum verò genus ex confirmatione & negatione opponitur, vt: Socrates disputat, Socrates non disputat. Hæc à superioribus ideo differunt, quòd illa sigillatim dici possunt, hæc nisi connexè dici non possunt. Quod genus quartum apud Dialecticos multum habet confictum, & appellatur ab eis valde oppositum: siquidem & tertium non recipit. Nam ex illis quædam habere tertium possunt, vt in contrariis, candidum & nigrum. Tertium eius nec candidum nec nigrum, sed fuscum vel pallidum. In relatiuis quoque, vt multa & pauca. Tertium eius, nec multa nec pauca, sed mediocra. In habitu vel oratione, vt visio, & cæcitas. Tertium eius, nec cæcitas, nec visio, sed lippitudo. Hic ergo legit, non legit. tertium nihil habet.

ISIDORI HISPANENSIS EPISCOPI, ORIGINVM SIVE ETYMOLOGIARVM LIBER III.

Præfatio lib. Tertij de quatuor sequentibus disciplinis.

Mathematica Latine dicitur doctrinalis sciētia, quæ abstractā considerat quantitātē. Abstracta enim quātitas est, quā intellectu à materia separantes vel ab aliis accidentibus, vt est, par, impar: vel ab aliis huiusmodi in sola ratiocinatione tractamus. Cuius species sunt quatuor, id est, Arithmetica, Musica, Geometria & Astronomia. Arithmetica est disciplina quātitatis numerabilis secundū se. Musica est disciplina quæ de numeris loquitur, qui inueniuntur in sonis. Geometria est disciplina magnitudinis & formarum. Astronomia est disciplina quæ cursus cælestium siderum atque figuras contemplatur, atque omnes habitudines stellarum. Quas disciplinas deinceps paulò latius indicabimus, vt earum causæ competentèr possint agnosci.